

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-69>

УДК 330.341:339.564

# СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

## SOCIAL INNOVATIONS AS A DRIVER OF THE EDUCATIONAL SERVICES INTERNATIONAL MARKET DEVELOPMENT

**Островський Ігор Анатолійович**кандидат економічних наук, доцент,  
Харківський національний університет міського господарства  
імені О.М. БекетоваORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7444-2560>**Прасол Валентина Михайлівна**доцент,  
Харківський національний університет міського господарства  
імені О.М. БекетоваORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3041-9788>**Можайкіна Наталія Василівна**кандидат економічних наук, доцент,  
Харківський національний університет міського господарства  
імені О.М. БекетоваORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4433-6879>**Ostrovskiy Ihor, Prasol Valentyna, Mozhaikina Nataliia**  
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

У статті розглянуто особливості впливу соціальних інновацій на розвиток міжнародного ринку освітніх послуг. Обґрунтовано важливість дослідження діалектики капіталізації та соціалізації. Наведено динаміку коефіцієнту соціалізації в Україні за останні роки. Відзначено методологічну цінність використання феномену соціальних інновацій для оцінки напрямків розвитку експорту послуг вищої освіти. Підкреслено суперечливий характер їхнього впливу на суспільні процеси взагалі та на інтернаціоналізацію вищої освіти зокрема. Запропоновано систематизацію механізмів соціальних інновацій. Відзначено зростаючу експортну роль міжнародних освітніх цифрових платформ. Проаналізовано передовий досвід окремих країн із стимулювання студентської мобільності та підтримки дослідницької діяльності студентів у контексті експорту послуг вищої освіти.

**Ключові слова:** соціалізація, соціальні інновації, освітні послуги, міжнародний ринок, освітні цифрові платформи, студентська мобільність.

The article examines the specifics of the influence of social innovations on the development of the international market of educational services. The COVID-19 pandemic has sent education systems into global shock. It also revealed a huge potential for innovation in education and reform of education systems. A special role was played by the internationalization of educational activity and its expansion in connection with the progressive digitalization in the field of education. The growing export role of international educational digital platforms was noted. The digital transition in the provision of educational services is a real global social innovation. The study of the phenomenon of social innovation is a manifestation of the dialectic of capitalization and socialization. Therefore, one of the important indicators of social progress is the socialization coefficient. The article describes its dynamics in recent years. When a social innovation exhibits a long-term systemic impact, it leads to system transformation. At the same time, changes can be positive or negative. This is relevant in the context of the future shock effect. Systematization of social innovation mechanisms is proposed. The methodological value of using the phenomenon of social innovations to assess the directions of development of the export of higher education services is noted. The controversial nature of their influence on the internationalization of higher education is emphasized. The best experience of individual coun-

tries in stimulating student mobility and supporting research activities of students in the context of exporting higher education services is analyzed. In recent years, along with online platforms and direct student mobility, the direct export of educational services by countries has become a powerful tool for helping to overcome the crisis around the world. Cross-border education and support of international research cooperation at the same time have the danger of intellectual capital outflow. The willingness of countries to expand participation in international markets supports the global positioning of national higher education systems.

**Keywords:** socialization, social innovations, educational services, international market, educational digital platforms, student mobility.

**Постановка проблеми.** Більш якісна освіта забезпечує більш високий індивідуальний дохід та сприяє створенню соціального капіталу та довгостроковому економічному зростанню. На сьогоднішній день ринок освітніх послуг є одним з секторів експорту, що найбільш динамічно розвиваються.

Експорт освітніх послуг все сильніше зміцнює свої позиції. Пандемія COVID-19 призвела до глобального збою освітніх систем, вона також виявила величезний потенціал для інновацій в освіті та реформуванні систем освіти. Скорочення і навіть припинення очного навчання, пов'язане з COVID-19 і війною в Україні, спонукає уряди у всьому світі мобілізувати рішення для дистанційного навчання для забезпечення безперервності освіти.

Особливу роль у цьому відіграла інтернаціоналізація освітньої діяльності та її розширення у зв'язку з прогресуючою цифровізацією у сфері освіти. Цифровий перехід при наданні освітніх послуг є справжньою глобальною соціальною інновацією. Тому міст між теорією соціальних інновацій та принциповим оновленням міжнародного ринку освітніх послуг потребує окремого дослідження. Поряд із безсумнівними перспективами виникають суперечливі наслідки, що потребують своєчасного теоретичного осмислення. Таким чином, визначення і врахування імовірних проблем є актуальними та своєчасними.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У вітчизняній науковій літературі суперечності та особливості соціальних проблем під впливом ендогенних змін і зовнішніх збурень, зокрема, соціальних інновацій в освіті, досліджують В. Геєць, А. Гриценко, О. Набатова, Л. Федулова [1–4]. Особливостям міжнародного обміну освітніми послугами приділяли

увагу А. Вербицька, О. Левченко, Л. Шевченко, Т. Ящук [5–8] і багато інших вчених.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Але значна кількість наукових публікацій із зазначених питань потребує подальшого змістовного розгляду і узагальнення. Як завжди, практиці практичного застосування має передувати теоретичне обґрунтування. Також дуже важливим є вивчення і використання міжнародного досвіду державної політики щодо стимулювання експорту освітніх послуг.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою статті є дослідження особливостей сучасного розвитку світового ринку освітніх послуг у контексті теорії соціальних інновацій.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Сучасні суспільні виклики вимагають удосконалення методології дослідження проблем соціального розвитку, зокрема, стимулювання інтеграції в глобальний освітній простір. Однією з важливих передумов вирішення даної проблеми є комбінація процесів капіталізації й соціалізації.

Ступень соціальної спрямованості державних витрат демонструє коефіцієнт соціалізації як відношення витрат на соціальні потреби до суми державних видатків. Табл. 1 ілюструє, що зазначений коефіцієнт у нашій країні скоротився за 2014–2021 роки на 6,9 відсотків.

Одним з перспективних напрямків дослідження діалектики відносин капіталізації та соціалізації як чинників підвищення якості життя населення є дослідження і впровадження феномену соціальних інновацій, їх ролі і місця в сучасному суспільстві, механізмів розробки і функціонування, практичних аспектів впровадження.

Таблиця 1

**Динаміка коефіцієнту соціалізації в Україні за 2014–2021 рр.**

Рік	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт соціалізації, %	59,0	55,5	57,4	55,8	53,1	52,2	50,6	53,4

Джерело: розраховано авторами за даними [9]

Соціальні інновації прирівнюються до нових ідей, які успішно відповідають поточним соціальним цілям. Соціальні інновації виникають у процесі колективної творчості і мають ширшу сферу застосування, ніж технологічні, а їх ефект проявляється з деяким часовим лагом.

За думкою В. М. Гейця, «розвиток суспільства як соціальної системи, за аналогією економічного розвитку, – це процес, що пов’язаний із соціальною свідомістю, в якій соціальні інновації як своєрідні ноу-хау, що у своїй масі не патентуються, але водночас є нематеріальними активами, які впливають на економічний розвиток [1, с. 9].

Соціальні інновації можуть набувати форму процесу, продукту, послуги, платформи, бізнес-моделі і т.д. і реалізовуватися різними акторами (держава, приватний сектор, НКО, соціальні підприємці і т.д.). Коли соціальна інновація виявляє широкий або довготривалий системний вплив, вона носить руйнівний характер, тобто приводить до трансформації системи, що склалася. При цьому зміна може

бути як позитивною, так і негативною, оскільки не всі встигають прилаштуватися до деяких нововведень, що прискорюють темпи суспільного життя, що в підсумку може стати причиною виникнення «футурошоку» (*future shock*) за термінологією Е. Тоффлера [10, с. 140].

Виділення соціальних інновацій в окремий дослідницький напрямок наприкінці ХХ – початку ХХІ століття стало відповіддю на виклики економічних реалій. Більш ніж двохсотлітній період становлення сучасного капіталізму привів до нинішніх тенденцій глобалізації, що поєднує в собі тісні світові економічні зв’язки при відсутності відповідних механізмів солідарності в громадській сфері.

Узагальнюючи існуючі підходи, можна визначити наступні групи механізмів соціальних інновацій (рис. 1).

Саме соціальними інноваціями можна вважати кардинальні зміни в глобальному освітньому середовищі під впливом коронакризи, включаючи транскордонне надання освіти. Тільки рівень капіталізації ринку освіт-



Рис. 1. Система механізмів соціальних інновацій

Джерело: складено авторами

ніх послуг вищої освіти в Україні у 2021 році досягнув 560 млн дол. США [11].

У загальноекономічному сенсі під експортом освітніх послуг слід розуміти комерційну реалізацію освітніх послуг для іноземних громадян як на території України, так і за її межами. Безпосереднє створення умов розширення експорту освітніх послуг спрямовано стимулювання ЗЕД установ та організацій вищої професійної освіти у сфері навчання іноземних студентів на комерційній основі. Серед найбільших експортних інтернет-платформ для освітньої діяльності можна відзначити Coursera, EDX, Udemy, Skillshare, Google Digital Garage та низку інших.

Дедалі більше країн беруть нові зобов'язання з інтернаціоналізації, що переважно виражають цільові показники набору іноземних студентів. Ще у 2015 році Єгипет оголошував про намір країни збільшити кількість іноземних студентів у чотири рази. Туреччина зазначає, що міжнародну вищу освіту визначається як один із ключових пріоритетів реструктуризації системи вищої освіти країни. В'єтнам заявив про свою прихильність до нового Закону про вищу освіту, одна з глав якого присвячена міжнародному співробітництву.

Країнами, які мають найбільш всеосяжні та збалансовані міжнародні стратегії, є Австралія, Китай, Німеччина, Казахстан, Малайзія та Великобританія. І навпаки, діяльність у галузях, які отримали меншу підтримку з боку національних урядів, здійснювалася переважно закладами вищої освіти.

Студентська мобільність – це сфера політики, яка отримала найбільшу державну підтримку, причому більшість країн або оголосили цілі набору іноземних студентів, або визначили набір іноземних студентів як пріоритет міжнародної вищої освіти.

Більшість із цих країн спростили доступ студентів до своїх систем вищої освіти завдяки візовій політиці, сприятливій для студентів. Країни з найбільш сприятливими умовами для іноземних студентів включають Австралію, Китай, Колумбію, Німеччину, Індію, Індонезію, Малайзію, Південну Африку, Таїланд, Туреччину, США та В'єтнам. У той час, як спрощена візова політика, мабуть, є поширеною проблемою, лише кілька країн відкрили свої ринки праці для іноземних випускників, насамперед, Австралія та Німеччина. Вищезазначені ініціативи підтримуються національними програмами підтримки зовнішньої мобільності студентів.

Прикладом цього, який також враховує вплив умов, є Колумбія. Фінансування, яке

надається програмою About Colfuturo [12], частково звільняє студентів від плати за навчання, якщо ці студенти повертаються до Колумбії вже як частина кваліфікованої національної робочої сили. Крім того, існують спеціально розроблені програми боротьби з витоком мізків, такі як Return.

Країни, де в'їзна транскордонна освіта не дозволена або не визнана, а також які мають незадоволений попит на місцеву вищу освіту, стикаються з проблемою вибору студентами курсів різної якості, які переважно надаються закордонними постачальниками. У той час як багато країн, таких як Австралія, Чилі, Індія, Малайзія, Пакистан, Південна Африка, Великобританія та США, дозволяють ЗВО брати участь на міжнародному рівні та створювати незалежні організації за кордоном, у значно меншій кількості країн діють нормативні положення, що гарантують репутацію та якість освітніх послуг.

Велика Британія є ще одним прикладом підтримки міжнародного дослідницького співробітництва. Дослідження у системі вищої освіти Великобританії мають подвійну підтримку на національному рівні: через Систему передового досвіду в галузі досліджень (REF). Хоча у керівних принципах REF щодо спільних досліджень не згадується міжнародне співробітництво, аналіз представлених матеріалів REF показав, що у 40% представлених матеріалів був, принаймні, один іноземний співавтор [13]. Крім того, для кращої підтримки міжнародного співробітництва в галузі досліджень на місцях RCUK має чотири закордонні офіси в основних країнах-партнерах Великобританії з досліджень (США, Індія та Китай) та Європейському союзу. Сім дослідницьких рад, що входять до складу RCUK, беруть активну участь і фінансують міжнародну дослідницьку діяльність [14].

Неузгоджена політика щодо мобільності дослідників може ще більше поставити у невідповідне становище країни з протекціоністською політикою, що призведе до витоку умів. У той час як у цих країнах немає перешкод для того, щоб вчені займали дослідницькі посади за кордоном, існують перешкоди для приїзду вчених з-за кордону, що швидше за все призведе до того, що країна втратить дослідників у чистому вираженні. Це також стосується країн з розвинутою економікою, в яких відсутня візова політика, що підтримує академічну мобільність та приплив талантів.

В останні роки поряд з онлайн-платформами та прямою студентською мобільністю

прямий експорт країнами освітніх послуг став потужним інструментом, що сприятиме подоланню кризи, спричиненої масштабними локадаунами по всьому світу.

**Висновки.** Підсумовуючи, треба зазначити, що міжнародна вища освіта все частіше стає предметом заклопотаності глобальної соціальної політики. Про збільшену прихильність до транскордонного постачання освітніх послуг свідчать національні стратегії країн та реформи законодавства в галузі вищої освіти. Все це слід розцінювати як переконливі сигнали готовності країн брати участь на міжнародному рівні та підтримувати глобальне позиціонування своїх систем вищої освіти.

Транскордонна освітня діяльність також використовується деякими урядами для ство-

рення місцевого дослідницького потенціалу. Це проявляється у підтримці міжнародного співробітництва у галузі досліджень, розгляді результатів спільних досліджень у національних оцінках досліджень з метою фінансування та підтримки зовнішньої академічної мобільності, головним чином у навчальних цілях. З огляду на зростаючу значущість участі уряду у міжнародній вищій освіті та взаємозалежність між національними системами вищої освіти існує необхідність у більшій координації політики з метою досягнення більшої віддачі. У цьому аспекті особливого розгляду потребує синергія національних освітніх стратегій. На додаток до цього великого впливу синергії політики країн, ймовірно, протидіятимуть геополітичній напруженості.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Геєць В. М. Соціалізація та соціальні інновації у розвитку економіки. *Економічна теорія*. 2020. № 4. С. 5–24.
2. Гриценко А. А. Капіталізація і соціалізація економіки в ретроспективі і перспективі. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2009. № 15. С. 191–195.
3. Набатова О. О. Соціальні інновації: поняття, види, суб'єкти. *Вісник юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2011. № 6. С. 58–66.
4. Федулова Л. І. Соціальні інновації в системі соціально-економічних відносин. URL: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/usoc/2008\\_3/60-74.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/usoc/2008_3/60-74.pdf) (дата звернення: 28.06.2022).
5. Вербицька А. В. Міжнародний ринок освітніх послуг: сучасні тенденції та їх вплив на конкурентоспроможність національної економіки. *Управління розвитком*. 2018. № 1 (191). С. 11–18.
6. Левченко О. М., Плинокос Д. Д. Експорт освітніх послуг вищими навчальними закладами України у вимірі глобалізаційних процесів. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 4(20). С. 210–216.
7. Шевченко Л. С. Сучасний університет: маркетингова філософія діяльності. *Економічна теорія та право*. 2015. № 1. С. 9–21.
8. Ящук Т. А. Особливості функціонування ринку освітніх послуг вищої школи в Україні в сучасних умовах. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 4/1. С. 26–29.
9. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звнення: 28.06.2022).
10. Тоффлер Э. Шок будущего. Москва : АСТ, 2002. 557 с.
11. Проект Стратегії маркетингу послуг з вищої освіти на міжнародному освітньому ринку на період до 2025 року : офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/projekt-strategiyi-marketingu-poslug-z-vishoyi-osviti-na-mizhnarodnomu-osvitnomu-rinku-gromadske-obgovorennya> (дата звернення: 28.06.2022).
12. About Colfuturo. URL: <https://www.colfuturo.org/for-international-universities/about-colfuturo> (дата звернення: 28.06.2022).
13. REF submissions. URL: <https://www.hefce.ac.uk/pubs/rereports/Year/2015/interdisc/Title.html> (дата звернення: 28.06.2022).
14. RCUK's international engagement. URL: [www.rcuk.ac.uk/international](http://www.rcuk.ac.uk/international) (дата звернення: 28.06.2022).

#### REFERENCES:

1. Heiets, V. (2020). Sotsializatsiia ta sotsialni innovatsii u rozvytku ekonomiky [Socialization and social innovations in economic development]. *Ekonomichna teoriia – Economic theory*, 4, 5–24. (in Ukrainian)
2. Hrytsenko, A. (2009). Kapitalizatsiia i sotsializatsiia ekonomiky v retrospektyvi i perspektyvi [Capitalization and socialization of the economy in retrospect and perspective]. *Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiologichnoho*



*analizu suchasnoho suspilstva – Methodology, theory and practice of sociological analysis of modern society*, 15, 191–195. (in Ukrainian)

3. Nabatova, O. O. (2011). Sotsialni innovatsii: poniattia, vydy, sub'iekty [Social innovations: concepts, types, subjects]. *Visnyk yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho – Bulletin of the Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine*, 6, 58–66. (in Ukrainian)

4. Fedulova, L. I. (2008). Sotsialni innovatsii v systemi sotsialno-ekonomichnykh vidnosyn [Social innovations in the system of socio-economic relations]. Retrieved from: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/usoc/2008\\_3/60-74.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/usoc/2008_3/60-74.pdf). (in Ukrainian)

5. Verbytska A. V. (2018). Mizhnarodnyi rynek osvitnikh posluh: suchasni tendentsii ta yikh vplyv na konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky [The international market for educational services: such trends and their impact on competitive promotion of national economics]. *Upravlinnia rozvytkom – Development management*, 1 (191), 11–18. (in Ukrainian)

6. Levchenko, & O. M., Plynokos, D. D. (2015). Eksport osvitnikh posluh vyshchymy navchalnymy zakladamy [Ukrainy u vymiri hlobalizatsiinykh protsesiv. Exports of Educational Services at Higher Educational Institutions of Ukraine in Terms of Globalization Processes]. *Ekonomika: realii chasu – Economic: time realities*, 4(20), 210–216. (in Ukrainian)

7. Shevchenko, L. S. (2015). Suchasnyi universytet: marketynhova filosofiia diialnosti [Modern university: marketing philosophy of activity]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic theory and law*, 1, 9–21. (in Ukrainian)

8. Yashchuk, T. A. Osoblyvosti funktsionuvannya rynku osvitnikh posluh vyshchoi shkoly v Ukraini v suchasnykh umovakh [Peculiarities of functioning of the market of educational services of the higher school in Ukraine in modern conditions]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finances. Law*, 4/1, 26–29. (in Ukrainian)

9. Official website of the State Statistics Service of Ukraine (2022). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (in Ukrainian)

10. Toffler, E. (2002). *Shok budushchego* [Future Shock]. Moscow: AST. (in Russian)

11. Official website of the Ministry of Education and Science of Ukraine (2021). Proekt Stratehii marketynhu posluh z vyshchoi osvity na mizhnarodnomu osvitnomu rynku na period do 2025 roku [Project of the Marketing Strategy for Higher Education Services on the International Education Market for the Period Until 2025]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/proyekt-strategiyi-marketingu-poslug-z-vishoyi-osviti-na-mizhnarodnomu-osvitnomu-ryнку-gromadske-obgovorennya> (in Ukrainian)

12. About Colfuturo. (2022). Retrieved from: <https://www.colfuturo.org/for-international-universities/about-colfuturo>.

13. REF submissions. (2015). Retrieved from: <https://www.hefce.ac.uk/pubs/rereports/Year/2015/interdisc/Title.html>.

14. RCUK's international engagement. (2021). Retrieved from: <https://www.rcuk.ac.uk/international>.